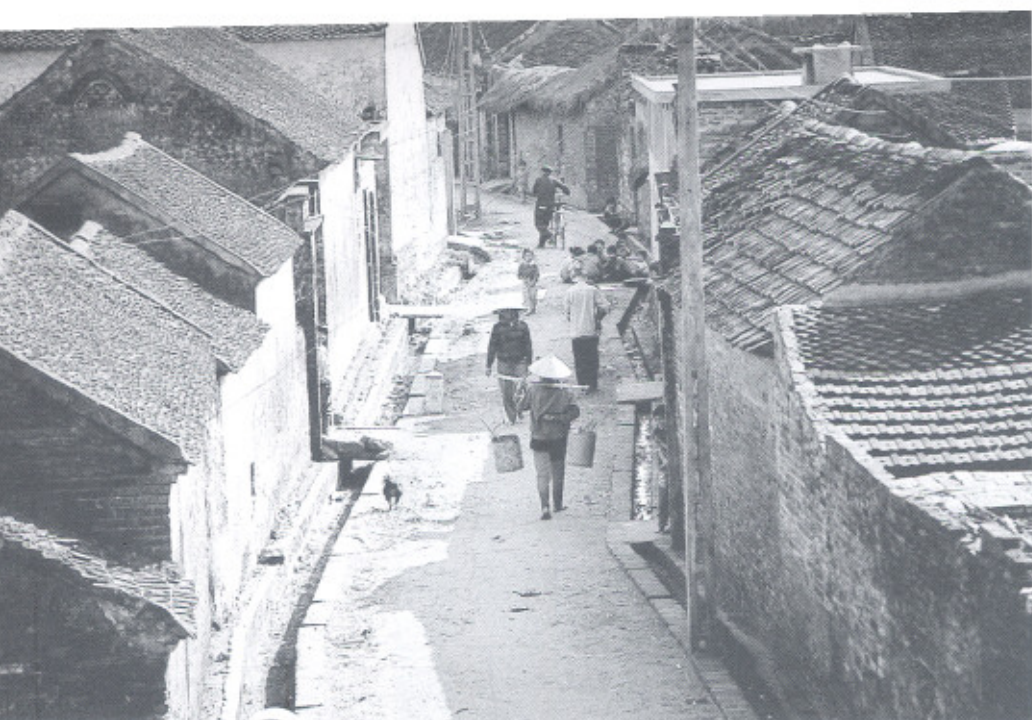

Ảnh: Lê Quang Châu

Làng nghề là một trong những đặc thù của nông thôn Việt Nam. Việc phát triển các hoạt động sản xuất của làng nghề đã cải thiện đời sống của người nông dân, làm đổi mới bộ mặt nông thôn, góp phần tăng trưởng kinh tế - xã hội và tiến tới mục tiêu công nghiệp hóa (CNH), hiện đại hóa (HĐH) nông thôn. Song để nhanh chóng đạt được mục tiêu và sự phát triển bền vững, chúng ta cần phải có định hướng về quy hoạch cụ thể cho từng loại hình làng nghề.

Đô thị hóa nông thôn cần định hướng quy hoạch **LÀNG NGHỀ**

KTS: NGUYỄN ANH TUẤN

Thực trạng phát triển làng nghề trong những năm gần đây:

Theo số liệu điều tra về kinh tế - xã hội ở các làng nghề trong cả nước thì: các hoạt động sản xuất phi nông nghiệp và làm nghề thủ công có tới hơn 30% tổng số hộ tham gia, đóng góp hơn 50% tổng thu nhập chung cho cả làng, làm tăng thu nhập bình quân đầu người khoảng 450.000 - 900.000 đồng/tháng, trong khi các làng thuần nông chỉ có khoảng 225.000 đồng/tháng. Nhiều ngành nghề truyền thống đã được khôi phục, bảo tồn và phát triển. Nhiều ngành nghề mới đã xuất hiện nhằm đáp ứng nhu cầu của thị trường với nhiều hình thức sản xuất được tổ chức đa dạng linh hoạt, làm cho hoạt động làng nghề càng thêm sôi nổi. Các hoạt động sản xuất này đã tận dụng được sức lao động dư thừa lúc nông nhàn, tạo ra một khối lượng hàng hoá lớn, cải thiện đời sống cho bà con nông dân. Nhiều hộ gia đình ở một số làng nghề phát triển như làng chế biến gỗ Đồng Kỵ, Đồng Quang (Bắc Ninh), Liên Hà (Đông Anh, Hà Nội), gốm sứ Bát Tràng... đã giàu lên, có hộ sản xuất mỗi năm lãi từ 200 đến 300 triệu đồng. Sản xuất tại các làng nghề phát triển đã thúc đẩy các hoạt động y tế, giáo dục, thông tin liên lạc và vệ sinh môi trường, góp phần CNH, HĐH nông thôn.

Tuy nhiên, bên cạnh mặt tích cực thì hoạt động sản xuất tại làng nghề cũng đã nảy sinh những vấn đề về ô nhiễm, gây ảnh hưởng xấu đến môi trường, cảnh quan, tài nguyên và sức khỏe cộng đồng. Vấn đề chất thải gây ô nhiễm môi trường tại các làng nghề đang trở nên bức xúc. Điều này đặt ra là cần phải có một sự quy hoạch, quản lý chặt chẽ các hoạt động sản xuất để làng nghề phát triển bền vững.

Đô thị hóa làng nghề:

Sự phát triển mạnh mẽ một cách tự do của các làng nghề, đã làm cho môi trường bị ô nhiễm, sinh ra nhiều bệnh tật cho con người, văn hóa truyền thống bị "bào mòn".... Các Bệnh tật của dân làng nghề thường gặp là các bệnh về đường hô hấp, đau mắt, bệnh đường ruột, bệnh ngoài da, viêm phế quản, nặng nhất là bệnh

QUY HOẠCH
& TÁC GIẢ

ung thư. Tại làng tái chế chì Đông Mai ở (Hưng Yên) tỷ lệ người mắc bệnh ảnh hưởng đến thần kinh lên đến 71,1%, bệnh đường hô hấp chiếm 65,6%, có 100% người lao động bị nhiễm chì, còn tại làng nghề sản xuất rượu Vân Hà - Bắc Giang tỷ lệ mắc bệnh ngoài da chiếm 68,5%, bệnh đường ruột 58,8%...

Làng nghề ở nước ta có một tổng thể kiến trúc "lộn xộn", với rất nhiều màu sắc, hình khối trông rất "nhức nhối". Được sử dụng như một hiệu ứng tràn lan và thật khó kiểm soát. Đường như ở đó người ta đang chối bỏ những giá trị tốt đẹp mà ông cha họ đã gìn giữ, những ngôi nhà cổ truyền thống đã được thay bằng những kiến trúc "củ hành, củ tỏi" lai căng, sao chép "tây chắng ra tây, ta chắng ra ta". Thật khó tìm thấy một hình ảnh nguyên mẫu yên bình của một làng quê truyền thống, đâu rồi những câu hát đưa nỗi của những bà mẹ ru con bên khung dệt cửi, đâu rồi những giếng nước gốc đa, và còn nhiều, nhiều nữa những giá trị văn hóa thể hiện đậm nét tinh hoa của đất Việt. Chỉ còn một hình ảnh mà đi đâu chúng ta cũng dễ tìm thấy một làng quê đang bị "băm vằm, xé nát" không thương tiếc, ở đó không còn, hoặc còn nhưng rất hiếm về một bức tranh kiến trúc nguyên sơ, thanh bình, hòa nhịp cùng thiên nhiên.

Tất cả nhường chỗ cho sản xuất, rồi sản phẩm được chất thành từng đống lấn chiếm hết cả người đi đường, rồi bụi bặm mù mịt, mùi cơ giới thì ứ tắc hôi hám và lầy lội.

Việc phát triển đô thị hóa tại các làng nghề trong những năm gần đây là điều tất yếu và cũng rất cần thiết, để hình thành nên một nền kinh tế năng động, chỉ có điều là chúng ta cần nghiên cứu để tìm ra một đường đi đúng hướng, phù hợp với sự phát triển. Sự phát triển thiếu đồng bộ như hiện nay, hạ tầng không đáp ứng đủ cho nhu cầu sản xuất, thiếu một sự quản lý và xử lý về chất thải từ các hoạt động làng nghề, đang phá vỡ cấu trúc cân bằng sinh thái, ảnh hưởng lớn đến môi trường và sức khỏe cộng đồng. Vấn đề đó đang thu hút sự quan tâm của xã hội và đặt ra trách nhiệm phải giải quyết cho các cấp chính quyền địa phương, các nhà quy hoạch, để môi trường làng nghề phát triển một cách bền vững.

Quy hoạch lại kiến trúc làng nghề là vấn đề cần thực hiện trong thời kỳ đất nước hội nhập:

Như ta đã biết, sản phẩm từ các làng nghề thủ công mỹ nghệ, gốm sứ truyền thống... ngày nay đã có mặt hầu như trên khắp thế giới. Khách du lịch tìm đến Việt Nam cũng một phần nhờ vào sản phẩm của các ngành nghề truyền thống, chúng ta đã làm ra những sản phẩm rất tinh xảo có giá trị. Nhưng tiếc thay, các nước bạn đã hoàn toàn bị thất vọng trước một môi trường làng nghề bị ô nhiễm như hiện nay. Làng nghề trong thời kỳ hội nhập không chỉ đơn thuần là nơi sản xuất ra sản phẩm mà còn là một môi trường có xu hướng phát triển về thị trường du lịch rất tốt. Chúng ta phải làm sao để khách nước ngoài đến không lo lắng về một Việt Nam bị ô nhiễm môi trường, nhất là ở các làng nghề truyền thống. Qua một cuộc điều tra về quy hoạch làng nghề, thì ta mới có một số ít làng nghề đã được quy hoạch, với kiến trúc và hạ tầng tương đối đồng bộ. Tiêu biểu là làng nghề gốm Bát Tràng (Gia Lâm - Hà Nội). Từ Hà Nội qua cầu Chương Dương, đến Gia Lâm rẽ phải theo đề sông Hồng chừng 10 cây số là đến làng nghề Bát tràng. Tại đây, ta thấy được một làng nghề rất văn minh, sạch đẹp. Hệ thống cống rãnh được dàn trải trên cả khu vực. Hầu hết các cơ sở làm gốm sứ mỹ nghệ ở đây đều sử dụng công nghệ tiên tiến, công nghệ lò ga xuất khẩu của Nhật. Được biết, công nghệ này có giá thành cao nhưng hiệu quả kinh tế. Môi trường ở làng nghề này được quy hoạch đồng bộ, nhà nhà sử dụng lò ga thay cho lò gạch trước đây. Có lẽ vì thế lượng

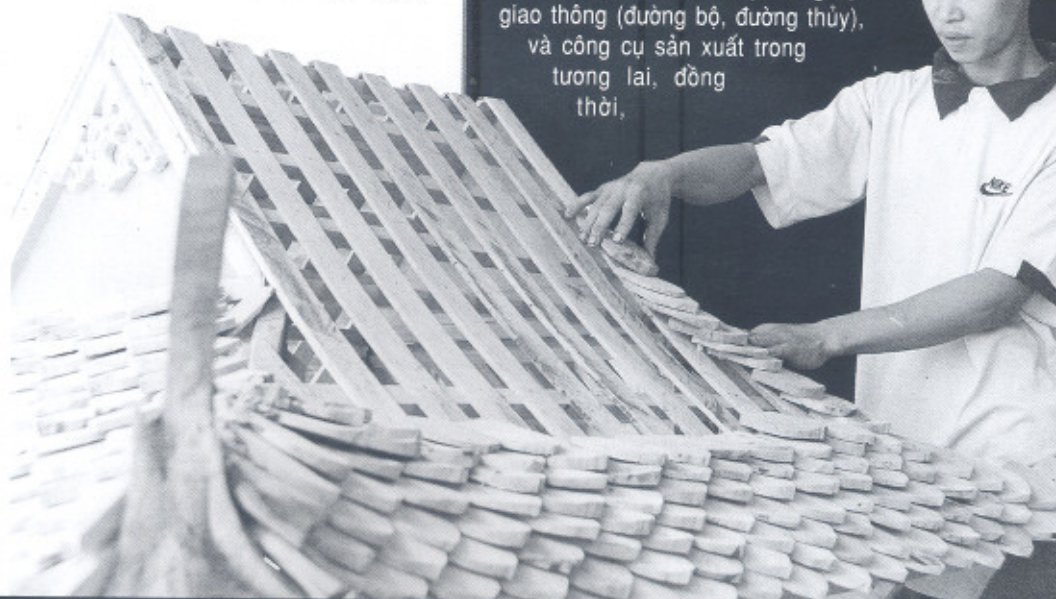
khách du lịch đến đây rất đông và họ không quên tham quan chợ gốm Bát Tràng, đây là một "cái" chợ đã có lâu đời. Gọi là "chợ" nhưng duy nhất chỉ bán sản phẩm gốm Bát Tràng, khách đến đây tham quan, lựa chọn thoải mái, người dân ở đây đã để lại một tình cảm rất đáng nhớ.

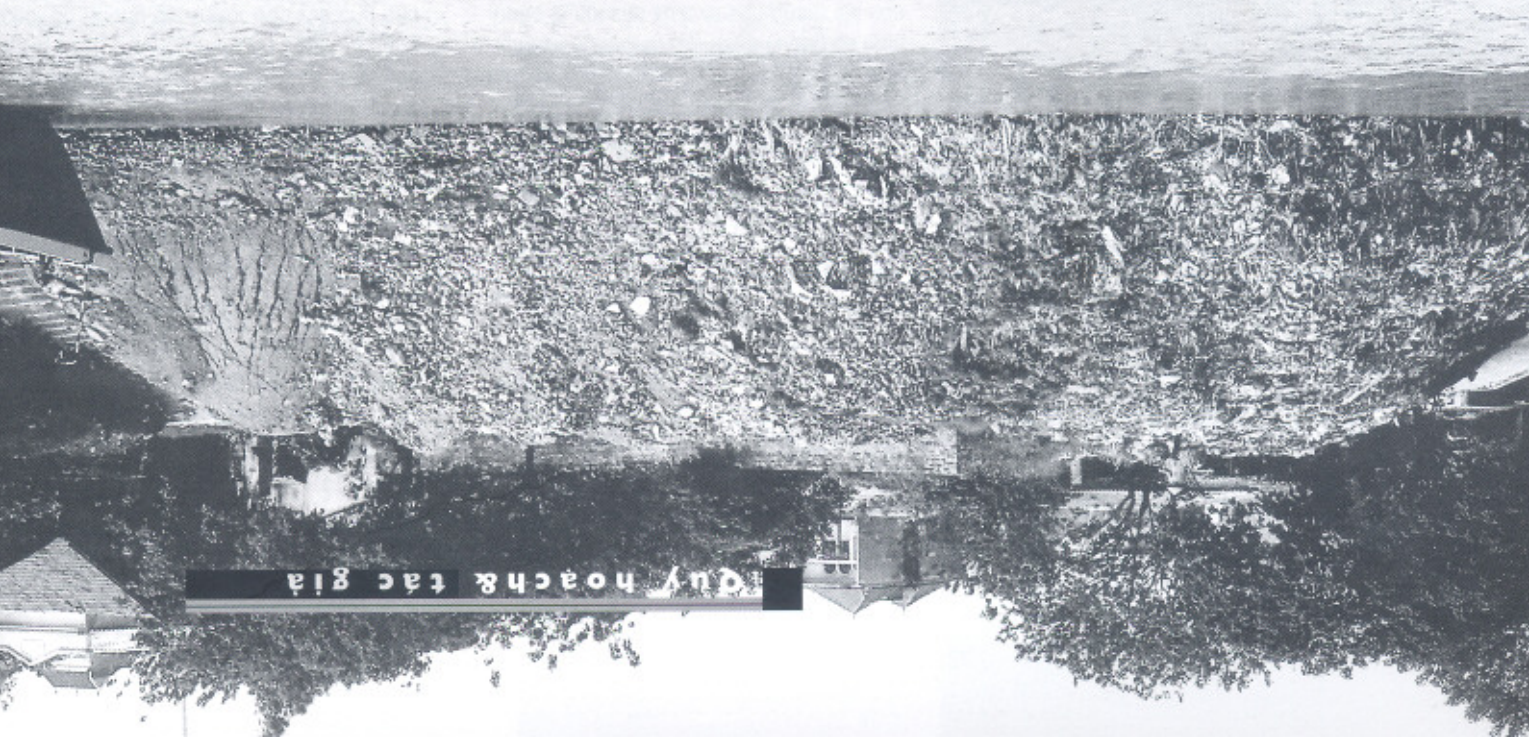
Do vậy, để quy hoạch các làng nghề theo hướng phát triển bền vững Chúng ta cần có các giải pháp khắc phục sau:

* Về quy hoạch, cảnh quan, kiến trúc:

Công tác quy hoạch luôn phải đi trước một bước nhằm định hướng cho xu thế phát triển các loại hình làng nghề này theo hướng CNH-HDH nông thôn. Chúng ta cần phải sắp xếp lại trật tự làng nghề theo bản sắc riêng của từng loại làng nghề, theo đặc trưng về văn hoá, vì khi hậu vùng miền, đồng thời tính đến sự hợp lý về quy mô phát triển và mở rộng sản xuất. Bên cạnh đó, giải pháp quy hoạch phải gắn kết được với cảnh quan thiên nhiên vốn có, kết hợp với các giải pháp kiến trúc, nhằm hình thành nên một tổng thể thống nhất hài hoà giữa con người, thiên nhiên, kiến trúc.

Công tác quy hoạch làng nghề cần cụ thể hóa các giải pháp hạ tầng cơ sở, chúng ta phải khảo sát thực tế thật nghiêm túc và đưa ra số liệu sát thực về các vấn đề liên quan trước khi đưa ra giải pháp quy hoạch tổng thể, nhằm tránh tình trạng vừa làm xong đã cũ như rất nhiều nơi đã xảy ra. Các số liệu đó chính là để chúng ta có căn cứ dự báo khả năng phát triển phương tiện giao thông (đường bộ, đường thủy), và công cụ sản xuất trong tương lai, đồng thời,

Quy hoạch tác giả

Quy hoạch xây dựng hạ tầng cơ sở, nhất là hệ thống cống rãnh, xử lý nước thải, chất thải một cách triệt để.

* Về công tác quản lý thực hiện:

Chúng ta cần phải xây dựng chế tài cụ thể trong việc quản lý đô thị ở các vùng nông thôn, đặc biệt là các làng nghề sản xuất truyền thống có nguy cơ gây ô nhiễm cũng như có các yếu tố tác động xấu tới môi trường sinh thái. Việc thực hiện quy hoạch cần phải có sự giám sát chặt chẽ của chính quyền địa phương, của các ngành, các cấp, nhằm quản lý các hoạt động xây dựng, sản xuất tại đây. Công tác giám sát này không chỉ là công việc quản lý đơn thuần mà còn nhằm kịp thời phát hiện những vi phạm để hướng dẫn, xử lý, chấn chỉnh việc thực hiện cho đúng theo quy hoạch.

Thiết nghĩ, sự phát triển đó nếu được quan tâm đúng mức trong việc định hướng quy hoạch cụ thể, phân vùng chức năng rõ ràng sẽ tạo thuận lợi cho việc quản lý của chính quyền địa phương được chặt chẽ hơn thì việc phát triển đô thị tại các khu làng nghề sẽ đi đúng hướng và có hiệu quả tốt. Qua đó khẳng định sự cần thiết vai trò của công tác quy hoạch, kiến trúc phải được đặt lên hàng đầu, tránh tình trạng phát triển tự phát như hiện nay. Bên cạnh đó, cần hết sức lưu ý tới vấn đề ô nhiễm môi trường tại các làng nghề, đó cũng là điều đáng quan tâm và cần phải được thực hiện nghiêm túc. Chắc chắn

rằng, nếu chúng ta thực hiện tốt việc lập quy hoạch kiến trúc phù hợp với đặc thù của từng làng nghề sẽ đảm bảo được môi trường lành mạnh, nếu chúng ta thực hiện không tốt sẽ tạo ra ô nhiễm môi trường, đó cũng là điều đáng quan tâm và cần phải được thực hiện nghiêm túc. Chắc chắn

lịch mà văn hóa mà các làng nghề mang lại, chính là tần dưng một nguồn thu không nhỏ để tái đầu tư cho mục đích phát triển

Bên vững các làng nghề.

Do vậy công tác quy hoạch phải đi trước một bước và có tính định hướng rõ ràng, bên cạnh đó phải sắp xếp hợp lý, hài hòa và đầy đủ các chức năng riêng biệt cho từng khu vực liên quan sẽ đảm bảo cho sự phát triển đô thị hóa tại các làng nghề đi đúng lộ trình mà chúng ta mong muốn. Sự phát triển đó nhất thiết phải đảm bảo chất lượng cuộc sống cho chính những người dân đang sinh sống tại các làng nghề này. Bên cạnh đó sự phát triển đô thị hóa cũng cần phải bảo lưu, gìn giữ những giá trị truyền thống và văn hóa, kiến trúc mà ông cha ta để lại, làm nền tảng, kết hợp với những thành tựu khoa học công nghệ mới ngày nay, nhằm tạo ra một tổng thể " mô hình CNH-HDH làng quê" hai hòa với cảnh quan thiên nhiên mà vẫn đậm đà bản sắc dân tộc Việt Nam.

